

Stockholms
stad

Anmäls till äldreutskottet
den 15 maj 2018

ÄN/
17A

Funktionshinders- ombudsmannens årsrapport 2017

Funktionshindersombudsmannens årsrapport 2017
December 2017

Dnr: 151-1949/2017

Kontaktperson: Pia Ehnhage

Sammanfattning

Med denna årsrapport vill funktionshindersombudsmannen dels ge en bild av det arbete som utförs i staden i enlighet med nuvarande program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning, dels vara framåtsyftande med anledning av att den nationella funktionshinderspolitiken kommer att få en ny inriktning. Under året har staden arbetat med att revidera programmet med hänsyn till funktionshinderspolitikens nya mål och inriktning.

Nationella undersökningar visar att det fortfarande finns stor ojämlikhet i levnadsvillkor för personer med funktionsnedsättning jämfört med övriga befolkningen. Det gäller inom områden som utbildning, arbete, ekonomi, hälsa, fritid och politisk delaktighet. Kvinnor med funktionsnedsättning har genomgående sämre levnadsvillkor än män med funktionsnedsättning.

I årsrapporten beskrivs stadens arbete utifrån målen i stadens program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning. Särskilt fokus har lagts på tillgänglighet och stödsatser till personer med funktionsnedsättning, som utgör grundläggande förutsättningar för att kunna vara delaktig i samhället på jämlika villkor.

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning är väl förankrad i stadens styrning, enligt den Kommunuppföljning som årligen genomförs av Myndigheten för delaktighet (MFD). Det framkommer dock att kunskapen om konventionens praktiska tillämpning behöver öka generellt.

Rapporten diskuterar förutsättningarna för uppföljning av stadens arbete inom funktionshindersområdet på mer övergripande nivå. En stor del av det arbete som stadens nämnder och bolagsstyrelser utför kan av olika skäl inte följas upp.

Möjligheterna att samla statistikuppgifter är begränsade då funktionsnedsättning av integritetsskäl inte registreras, med undantag för när personer med funktionsnedsättning ansöker om insatser enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) och socialtjänstlagen (SoL).

För att få en samlad bild av stadens fortsatta arbete med funktionshindersperspektivet finns ett behov av att komplettera nuvarande uppföljningar avseende tillgänglighet, levnadsvillkor och delaktighet.

Funktionshindersombudsmannen föreslår i rapporten att

- staden i samråd med HSO Stockholms stad gör en översyn av den nuvarande organisationen av funktionshindersråden.
- alla verksamheter, även de som på stadens uppdrag bedriver verksamhet i annan regiform, ska presentera sin tillgänglighet med hjälp av Tillgänglighetsguiden.
- staden undersöker förutsättningarna att införa en app för anmälan av enkelt avhjälpna hinder.

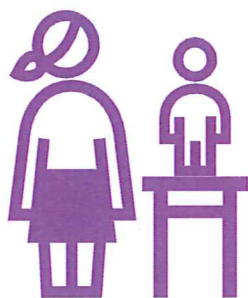
- en översyn genomförs av hur S:t Julianpriset mer kan användas i stadens arbete för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning.
- tillgänglighet förs in som en kvalitetsaspekt i stadens kvalitetsutmärkelse.
- en gemensam upphandling av insiktsutbildningar genomförs för hela staden.
- anhörigas situation och deras behov av stöd i ett förebyggande och hälsofrämjande syfte uppmärksammas.
- samordningen av information och insatser till barn med funktionsnedsättning och deras föräldrar förstärks.
- pröva nya former för LSS-boende för äldre personer.
- staden inventerar verktyg och arbetssätt som nämnder och bolagsstyrelser kan använda sig av som stöd i arbetet med ett funktionshindersperspektiv.
- i stadens egna enkätundersökningar utforma frågor (frivilliga att besvara) om egen självskattad funktionsnedsättning.

Innehåll

Sammanfattning	3
Inledning	6
1. Ett Stockholm för alla	7
2. Ny inriktning på funktionshinderspolitiken	8
2.1 Lagar och föreskrifter	9
2.2 Funktionsnedsättning och funktionshinder	10
2.3 Individuella insatser till personer i staden	11
2.4 Förändrad diagnostisering påverkar stadens arbete	12
2.5 Ojämlika levnadsvillkor	13
3. Stadens samverkan med funktionshindersorganisationer	15
4. Stadens arbete med funktionshindersfrågor	16
4.1 Fysisk tillgänglighet	16
Tillgängligheten i stadens skolor	16
Tillgänglighetsguiden	16
Storstadsnätverk i tillgänglighetsfrågor	18
S:t Julianpriset	18
Insiktsutbildningar	18
4.2 Tillgänglig information och kommunikation	19
Kontaktcenter Funktionsnedsättning	20
4.3 Individuellt stöd	21
Ett gott bemötande är grundläggande	21
Anhörigstöd och behov av samordning	21
Utsatthet för våld, övergrepp och andra brott	22
Ledsagning som förutsättning för delaktighet	23
Stöd till arbete	24
Metoder för att öka sysselsättningsgraden	25
Daglig verksamhet och sysselsättning	25
Utbildning	26
Bostadsfrågan	27
Fritid	28
5. Uppföljningen av funktionshindersarbetet behöver utvecklas	29
6. Avslutande kommentarer	31
Bilaga. Artiklar i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning	32
Bilaga. Instruktion för Stockholms stads Funktionshinderombudsman, FO	34

Inledning

Stockholms stads funktionshindersombudsman lämnar varje år en rapport till kommunstyrelsen om stadens arbete för personer med funktionsnedsättning. Rapporten ska ge en redovisning av årets verksamhet, belysa brister och redogöra för förbättringsarbetet i staden.

I den här rapporten diskuteras bland annat hur den nya nationella funktionshinderspolitiken kommer att påverka stadens arbete. Ett förslag till nytt program för delaktighet som är anpassat till det förändrade nationella målet och den nya inriktningen har utarbetats. Kommunfullmäktige väntas fatta beslut om programmet våren 2018.

I rapporten beskrivs delar av stadens funktionshinderspolitiska arbete för att öka tillgängligheten inom olika samhällsområden och för att tillgodose behov av individuellt stöd hos personer med funktionsnedsättning. Tillgänglighet och tillgång till individuellt stöd är förutsättningar för att alla ska kunna delta i samhällslivet på jämlika villkor. Även anhörigas situation berörs. Vidare beskrivs brister i uppföljningsarbetet som försvårar möjligheterna att få en tillförlitlig bild av hur väl staden lyckats i arbetet med att förbättra tillgängligheten och förbättra levnadsvillkoren för personer med funktionsnedsättning.

Funktionshindersombudsmannen lämnar synpunkter löpande i slutet av rapportens olika avsnitt samt i en avslutande kommentar kring rapporten som helhet.

1. Ett Stockholm för alla

Stockholms stads vision 2040 – Ett Stockholm för alla – består av fyra inriktningsmål: Ett Stockholm som håller samman, Ett ekonomiskt hållbart Stockholm, Ett klimatsmart Stockholm och Ett demokratiskt hållbart Stockholm. Visionen syftar till att Stockholm ska vara en stad där alla, oavsett funktionsförmåga, ska kunna vara aktiva och fullt delaktiga i samhällslivet på jämlika villkor som stadens övriga invånare:

”Stockholm är en stad som är tillgänglig för alla. Alla stockholmare kan ta del av stadens utbud oavsett funktionsförmåga. Byggnader, offentliga miljöer och kollektivtrafiken är tillgängliga på lika villkor. Tillgängligheten är god i hela staden och samhällsinformation finns tillgänglig för alla. Det kraftiga bostadsbyggandet har ökat utbudet av tillgängliga och anpassade bostäder, vilket förbättrat valmöjligheterna och rörligheten för personer med funktionsnedsättning. I Stockholm är människor med funktionsnedsättning i alla åldrar fullt delaktiga i samhället och det finns en jämlikhet i levnadsvillkor för alla stockholmare.”¹

Stadens arbete inom funktionshindersområdet konkretiseras i ”Stockholm – en stad för alla. Program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning” och i stadens budget. Programmet är ett styrdokument som gäller för stadens alla nämnder och bolagsstyrelser. De ska i sin verksamhetsplanering, i samråd med funktionshindersråden, besluta om aktiviteter för varje mål, som ska genomföras under det kommande året. Råden ska också vara delaktiga i uppföljningen av programmet.

Programmet har sin utgångspunkt i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och i den nationella funktionshinderspolitiken.

Myndigheten för delaktighet (MFD) följer via en enkät årligen upp hur kommuner arbetar med tillgänglighet och delaktighet. MFD frågar bland annat om kommunen använder FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning i arbetet med att öka den fysiska tillgängligheten samt inom idrott, kultur, utbildning och arbetsmarknad. Enkäten innehåller även frågor om konventionen är synlig i politiskt antagna styrdokument, verksamhetsplaner, formulerade mål och kompetensutveckling.

Tabell: Kommunenkäten – Stockholms stad. Andel av maxpoäng i procent

År	Fysisk tillgänglighet	Idrott	Kultur	Utbildning	Arbetsmarknad
2014	54	64	67	–*	–*
2015	70	72	64	60	53
2016	77	82	85	85	71

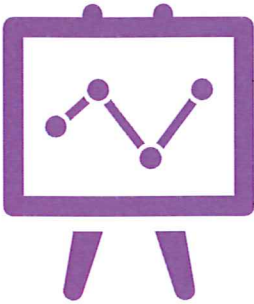
Källa: Myndigheten för delaktighets kommunuppföljning.

Som framgår av tabellen är FN-konventionen, genom det nuvarande programmet för delaktighet och insatser i samband med detta, synliggjord i Stockholms stads verksamheter och används i styrningen av funktionshindersområdet.

¹ Vision 2040. Ett Stockholm för alla, s. 25, Stockholms stad.

2. Ny inriktning på funktionshinderspolitiken

De nationella målen för funktionshinderspolitiken har gällt sedan år 2000. Grunden för den svenska funktionshinderspolitiken har funnits i handlingsplanen *Från patient till medborgare*.² I den tredje uppföljningen av den nationella handlingsplanen³ framgick att målen för funktionshinderspolitiken och inriktningen ska ligga fast.

De nationella målen har varit:

- en samhällsgemenskap med mångfald som grund
- att samhället utformas så att människor med funktionsnedsättning i alla åldrar blir fullt delaktiga i samhällslivet
- jämlikhet i levnadsvillkor för flickor och pojkar, kvinnor och män, med funktionsnedsättning.

Det funktionshinderspolitiska arbetet har särskilt inriktats på:

- att identifiera och undanröja hinder för full delaktighet i samhället för människor med funktionsnedsättning
- att förebygga och bekämpa diskriminering mot personer med funktionsnedsättning
- att ge barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning förutsättningar för självständighet och självbestämmande.

I maj 2017 lade regeringen en proposition till riksdagen om den kommande funktionshinderspolitiken.⁴ Den 30 november 2017 beslutade riksdagen om ett nytt mål och ny inriktning för funktionshinderspolitiken.

Det nya nationella målet för funktionshinderspolitiken är att, med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som utgångspunkt, uppnå jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhället för personer med funktionsnedsättning i ett samhälle med mångfald som grund. Målet ska bidra till ökad jämställdhet och till att barnrättsperspektivet beaktas.

Regeringen ansåg i propositionen att det behöver bli tydligare att målet har sin grund i mänskliga rättigheter och FN-konventionen samt att det behöver bli mer tydligt och avgränsat för att underlätta styrning och uppföljning.

Grundläggande i genomförandet av funktionshinderspolitiken är tillgänglighet i enlighet med artikel 9 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning liksom ett funktionshindersperspektiv. Tillgänglighet innebär tillträde och tillgång till samhället och kan ses som grunden för genomförandet av funktionshinderspolitiken.

2 Från patient till medborgare, prop. 1999/2000:79.

3 Uppföljning av den nationella handlingsplanen för handikappolitiken och grunden för en strategi framåt, Skr. 2009/10:166.

4 Nationellt mål och inriktning för funktionshinderspolitiken (prop. 2016/17:188).

Tillgänglighet innefattar inte enbart den fysiska miljön. Begreppet handlar bland annat om att personer med funktionsnedsättning ska kunna använda och ta del av verksamheter, miljöer, tjänster, produkter och system samt om övriga program och riktlinjer. FN-konventionen tydliggör vad som krävs för att möjliggöra detta.

Enligt riksdagens beslut ska genomförandet av funktionshinderspolitiken inriktas på följande områden:

- Principen om universell utformning. Samhället ska utformas med medvetenhet om den variation som återfinns i befolkningen, så att alla, oavsett funktionsförmåga, så långt det är möjligt inkluderas redan från början utan särlösningar.
- Befintliga brister i tillgängligheten ska identifieras och åtgärdas. Arbetet ska bedrivas systematiskt och uthålligt samt föregås av analys.
- Individuella stöd och lösningar. Dessa ska kompensera brister i samhällets utformning eller i funktionsförmåga. De ska eftersträva att säkerställa oberoende, självbestämmande och självständighet hos individen samt möjliggöra delaktighet i samhället.
- Förebygga och motverka diskriminering. Det handlar inte bara om det direkta förbudet mot diskriminering utan även om ett förebyggande arbete.

Arbetet inom dessa fyra områden ska bidra till ett tillgängligt och jämlikt samhälle för alla, oavsett funktionsförmåga. Inriktningen benämns *funktionshindersperspektivet* och ska användas för att identifiera, förebygga och undanröja hinder för delaktighet och jämlikhet för personer med funktionsnedsättning.

Staden har, med utgångspunkt i den nya funktionshinderspolitiken, utarbetat ett förslag till reviderat program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning som väntas träda i kraft under 2018.

2.1 Lagar och föreskrifter

Lagar som styr krav på tillgänglighet, icke-diskriminering och delaktighet samt rätten till individuella stödinsatser är viktiga i stadens arbete med funktionshindersfrågor:

- Plan- och bygglagen (PBL), arbetsmiljölagen och diskrimineringslagen reglerar till exempel krav på tillgänglighet och icke-diskriminering.
- Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) och socialtjänstlagen (SoL) avser individuellt behovsprövade stödinsatser. LSS och SoL genomgår för närvarande en översyn som bland annat syftar till att stärka rättighetsperspektivet.^{5 6} Även annan lagstiftning som faller under andra myndigheters ansvar ses över.
- Skollagen reglerar skolans ansvar för att elever med funktionsnedsättning får extra anpassningar och särskilt stöd i undervisningen, inklusive verktyg och hjälpmedel, som de behöver för sin skolgång.

Universell design gör
det bättre för alla.

5 Kommittédirektiv Översyn av insatser enligt LSS och assistansersättningen (Dir. 2016:40).

6 Kommittédirektiv Översyn av socialtjänstlagen (Dir 2017:39).

- Diskrimineringslagen⁷ ställer från den 1 januari 2017 krav på arbetsgivare och utbildningsanordnare att bedriva aktiva åtgärder för att främja lika rättigheter och motverka diskriminering på grund av samtliga diskrimineringsgrunder, däribland funktionsnedsättning. Bristande tillgänglighet utgör numera en form av diskriminering. Riksdagen väntas besluta att även företag med färre än tio anställda som tillhandahåller varor eller tjänster till allmänheten ska omfattas av förbudet mot diskriminering i form av bristande tillgänglighet från och med den 1 maj 2018.⁸
- Lagen om offentlig upphandling (LOU) innehåller sedan den 1 januari 2017 bestämmelser som innebär en ökad skyldighet att ställa krav på tillgänglighet vid all offentlig upphandling som avser service, tjänster, byggnadsverk, kollektivtrafik eller andra föremål som ska användas av fysiska personer.
- Hösten 2018 väntas en ny lag om webbtillgänglighet som bland annat ställer krav på webbplatsers gränssnitt.

Utöver svensk lagstiftning är också EU-rätten tillämplig i frågor om bland annat tillgänglighet, liksom FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning samt andra internationella och europeiska konventioner, bland dem barnkonventionen.

2.2 Funktionsnedsättning och funktionshinder

Staden tillämpar Socialstyrelsens rekommenderade definition på funktionsnedsättning som en nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga. Med funktionshinder avses den begränsning som en funktionsnedsättning innebär för en person i relation till omgivningen. Det är följaktligen aldrig individen som har funktionshinder, utan den omgivande miljön.

Exempel på förmågor som påverkas av olika funktionsnedsättningar och medicinska tillstånd är rörelse och motorik, läsa och skriva, förstå, se, höra, tala, koncentration och minne, social interaktion, astma och allergi, överkänslighet, syn och hörsel. Även andra förmågor kan påverkas, som att kunna orientera sig, planera och organisera sin vardag, att kunna anpassa sig i olika situationer eller att kunna hejda egna oönskade impulser och handlingar.

Att en person har en funktionsnedsättning är inte liktydigt med att personen upplever hinder att delta i olika delar av samhällslivet. Bland annat har tillgängligheten betydelse. Det kan vara svårt att beräkna antalet personer som påverkas av bristande tillgänglighet eftersom många olika faktorer kan skapa hinder.

Nationella undersökningar baserade på individers subjektiva bedömning beräknar att cirka 20 procent av landets befolkning har en funktionsnedsättning. Bland personer i yrkesverksam ålder uppgår cirka 15 procent att de har en funktionsnedsättning.⁹ Studier som rör Stockholmsregionen stödjer antagandet att Stockholms stad inte skiljer sig från övriga landet.

7 Diskrimineringslagen (2008:567).

8 Utvidgat skydd mot diskriminering i form av bristande tillgänglighet (prop. 2016/17:220).

9 Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning 2015.

Nolltolerans mot
diskriminering.

Folkhälsomyndigheten mäter t.ex. upplevd funktionsnedsättning bland personer i åldern 16–84 år med hjälp av nedanstående frågor (de personer som tillhör en eller flera av de fyra kategorierna definieras som att de har funktionsnedsättning).¹⁰

- ”Har du någon långvarig sjukdom, besvär efter olycksfall, någon nedsatt funktion eller annat långvarigt hälsoproblem? Medför dessa besvär att din arbetsförmåga är nedsatt eller hindrar dig i dina andra dagliga sysselsättningar?”
- ”Kan du utan svårighet se och urskilja vanlig text i en dagstidning” De som svarar ”Nej” (inte ens med glasögon).
- ”Kan du utan svårighet höra vad som sägs i samtal mellan flera personer?” De som svarar ”Nej” (inte ens med hörapparat).
- *Personer med rörelsehinder.* De som inte kan gå upp ett trappsteg utan besvär eller inte kan ta en kortare promenad (cirka 5 minuter) i någorlunda rask takt eller behöver hjälpmedel eller hjälp av någon annan person för att förflytta sig utomhus.

Det är inte möjligt för staden att få kunskap om antalet invånare som har en funktionsnedsättning. En anledning är att staden inte har statistikuppgifter om alla personer som ingår i målgruppen. Funktionsnedsättning registreras av integritetsskäl inte, med undantag för personer som ansöker om insatser enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) eller socialtjänstlagen (SoL) hos stadens socialtjänst.

När det kommer till individuella stödinsatser kan behoven se olika ut och variera över tid. Gemensamt är att insatserna ska kompensera funktionsförmåga eller brister i tillgänglighet och ge personer med funktionsnedsättning möjlighet till självständighet och delaktighet i samhället. Kommuner, landsting/regioner, Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan har ett delat ansvar.

2.3 Individuella insatser till personer i staden

Personer med funktionsnedsättning är på många sätt en heterogen grupp. Av de 20 procent som uppger att de har en funktionsnedsättning har endast en mindre andel så allvarliga funktionsnedsättningar att de behöver individuella stödinsatser. Behovet av stöd varierar också mellan olika individer. Exempelvis har funktionsnedsättningens art betydelse, liksom personens ålder och den aktuella livssituationen.

Exempel på individuellt stöd som kommunen ansvarar för är ledsagning, anhörigstöd, extra anpassningar och särskilt stöd i skolan, daglig verksamhet, tolkning, hjälpmedel och bostadsanpassning eller parkeringstillstånd. Besluten och det stöd som ges ska präglas av självbestämmande, rättssäkerhet och delaktighet. Barnrättsperspektivet ska beaktas. Vidare behöver jämställdhetsaspekter uppmärksammas så att stöd och lösningar bidrar till att utjämna skillnader mellan flickor och pojkar, kvinnor och män med funktionsnedsättning. Även för anhöriga behöver jämställdhetsperspektivet beaktas.

¹⁰ Slutrapportering av regeringsuppdrag inom ramen för ”En strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken 2011–2016”, Folkhälsomyndigheten 2016.

Under 2016 hade 11 871 personer med funktionsnedsättning insatser enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) och socialtjänstlagen (SoL) från stadens socialtjänst. Av dessa hade 3 933 personer insatser från socialpsykiatriens verksamhetsområde. Inom verksamhetsområdet funktionsnedsättning var 45 procent kvinnor/flickor och 55 procent män/pojkar. Inom socialpsykiatrien var 54 procent kvinnor och 46 procent män. Av de som hade LSS-insatser var 40 procent kvinnor/flickor och 60 procent män/pojkar. Dessa skillnader mellan könen har ökat på senare år. En orsak är att fler pojkar och män än flickor och kvinnor får diagnoser som ryms inom LSS personkrets.

Utöver ovanstående hade 1 222 personer i staden personlig assistans efter beslut från Försäkringskassan om assistansersättning enligt socialförsäkringsbalken (SFB).¹¹ Av dessa var 45 procent kvinnor och 55 procent män. Det delade huvudmannskapet för personlig assistans innebär bland annat att staden har kostnadsansvaret för de 20 första timmarna per vecka av Försäkringskassans beslut.

Dessutom kan personer med funktionsnedsättning vara aktuella inom andra delar hos socialtjänsten, till exempel hos ekonomiskt bistånd för den egna försörjningen. Det kan även finnas barn med funktionsnedsättning inom individ- och familjeomsorgens barn och unga som inte fångas i statistiken ovan.

I den här rapporten har inte heller uppgifter om stadens individuella insatser till elever med funktionsnedsättning i stadens olika skolformer kunnat redovisas, då sådan statistik inte finns att tillgå.

2.4 Förändrad diagnostisering påverkar stadens arbete

Staden delar på övergripande nivå upp socialtjänstens ansvar för personer med funktionsnedsättning på två verksamhetsområden; socialpsykiatri respektive stöd och service till personer med funktionsnedsättning. Samma indelning tillämpas som huvudregel också när stadsdelsnämnderna organiserar sin verksamhet. Utgångspunkten är att socialpsykiatrien ansvarar för personer med psykisk funktionsnedsättning, medan verksamhetsområdet funktionsnedsättning ansvarar för personer med övriga funktionsnedsättningar.

Denna indelning är inte alltid självklar, vilket kan vara viktigt att ha i åtanke när staden riktar olika satsningar och uppdrag som avser personer inom socialpsykiatrien eller verksamhetsområdet funktionsnedsättning, så att alla som borde omfattas fångas upp.

En bidragande orsak är utvecklingen inom diagnostiseringen och särskilt ökningen av personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF), där vissa till följd av sin specifika diagnos omfattas av LSS (personer med autismspektrumtillstånd, AST) medan de övriga inte gör det (t.ex. personer med ADHD). De förstnämnda hänvisas vanligen till verksamhetsområdet funktionsnedsättning och de andra till socialpsykiatrien. Ibland har personer både ADHD och AST. Personer som har fysisk eller intellektuell funktionsnedsättning kan också ha en psykisk funktionsnedsättning och tvärtom. Personer med psykisk funktionsnedsättning får ibland sin diagnos ändrad till AST

¹¹ Socialtjänstrapport 2016, Stockholms stad.

och förs över till verksamhetsområdet funktionsnedsättning. Det betyder inte nödvändigtvis att deras stödbehov har ändrats.

2.5 Ojämlika levnadsvillkor

Detta avsnitt hänvisar företrädesvis till nationella uppföljningar då det saknas tillräckliga uppföljningar i staden. En orsak är att stadens möjligheter att samla in statistikuppgifter om personer med funktionsnedsättning i Stockholms stad är begränsade, bland annat av integritetsskäl (avsnitt 2.2).

I MFD:s rapport *En funktionshinderspolitik för ett jämlikt och hållbart samhälle*¹² framkommer att tillgängligheten och delaktigheten har ökat inom flera områden. Fler kommuner samråder med funktionshindersorganisationer i utbildningsfrågor och fler kommuner använder FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning i arbetet med att öka tillgängligheten och delaktigheten för personer med funktionsnedsättning. Även andelen kommuner som ställer krav på tillgänglighet i offentliga upphandlingar har ökat. Det betonas dock att arbetet går för långsamt och att takten måste öka samt att arbetet behöver bedrivas mer systematiskt och effektivt.

Uppföljningarna av funktionshinderspolitiken beskriver de ojämlika förhållanden som finns och som behöver åtgärdas för att personer med funktionsnedsättning ska kunna vara delaktiga i samhället.

Särskilt inom områden som fysisk tillgänglighet, hälsa, utbildning, och arbetsmarknad. Personer med funktionsnedsättning deltar också mer sällan i demokratiska processer, i kultur-, idrotts-, och fritidsaktiviteter, än övriga befolkningen. Dessutom finns skillnader mellan kvinnor och män inom gruppen. Olika former av diskriminering leder till att personer med funktionsnedsättning inte får sina rättigheter tillgodosedda.¹³

Det framkommer att stödet i skolan till elever med funktionsnedsättning behöver förbättras. Hinder i form av bristande tillgänglighet, vantrivsel, ökad risk för mobbning samt kränkningar och fysiskt våld rapporteras. Det påverkar skolresultaten och förutsättningarna senare i livet.¹⁴ Barnombudsmannen (BO) anser att det är en stor brist att samhället inte följer upp och analyserar kunskapsresultaten för barn med funktionsnedsättning på ett bättre sätt och efterlyser åtgärder.¹⁵

Stadens egna uppföljningar visar att personer med funktionsnedsättning deltar mindre på arbetsmarknaden än övriga befolkningen, vilket påverkar möjligheterna till försörjning. Unga med funktionsnedsättning som inte har fullföljt gymnasiet har svårast att etablera sig på arbetsmarknaden.¹⁶ Enligt MFD går färre kvinnor än män vidare till arbete efter avslutad utbildning.¹⁷

På bostadsmarknaden kan personer med funktionsnedsättning inte välja bostad på samma villkor som andra. Stadens revisorer har pekat på att behovet

12 En funktionshinderspolitik för ett jämlikt och hållbart samhälle, Myndigheten för delaktighet, dnr 2016/0115.

13 *Utvärdering och analys av funktionshinderspolitiken 2011–2016*, redovisning av regeringsuppdrag om ett samlat uppföljningssystem för funktionshinderspolitiken, Myndigheten för delaktighet (MFD).

14 Folkhälsomyndigheten (2015) Skolbarns hälsovanor 2013/14 – hälsa, levnadsvanor, sociala relationer och skolupplevelse bland barn med funktionsnedsättning.

15 Barnombudsmannens årsrapport 2016, Respekt – Barn med funktionsnedsättning om samhällets stöd

16 *Dold potential, Hinder och möjligheter för unga stockholmares etablering på arbetsmarknaden*, Delrapport från Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm, 2016.

17 *Utvärdering och analys av funktionshinderspolitiken 2011–2016*, Myndigheten för delaktighet, 2016.

av tillgängliga bostäder och särskilda boendeformer är stort.¹⁸ Frågan berör såväl yngre som äldre personer med funktionsnedsättning.¹⁹ Mer än hälften av stadens ej verkställda beslut enligt LSS utgörs av bostad med särskild service för vuxna. I många fall beror det på att den enskilde valt att tacka nej till en erbjuden bostad. Det vanligast angivna skälet är att den enskilde endast har erbjudits plats utanför Stockholm, eller i en stadsdel där den enskilde inte vill bo.²⁰

Hälsa är ett annat område där det enligt nationella uppföljningar råder ojämlikhet. Personer med funktionsnedsättning upplever sämre hälsa och deltar mindre i hälsofrämjande aktiviteter jämfört med övriga befolkningen.²¹ Det gäller särskilt barn, unga och kvinnor med funktionsnedsättning.

En stor del av ohälsan förklaras med brist på inflytande, ekonomisk otrygghet, fördomar och bristande tillgänglighet. Risken att utsättas för våld är större hos personer med funktionsnedsättning och de är mer utsatta för brott än befolkningen i stort. Risken för kvinnor med funktionsnedsättning att utsättas för våld i nära relationer är större än för andra kvinnor. De befinner sig ofta i en beroendeställning som medför en kraftigt ökad risk för våld och övergrepp.²²

Barns levnadsvillkor påverkas också. Det gäller oavsett om det är barnet själv som har en funktionsnedsättning eller om det är ett barn vars föräldrar har en funktionsnedsättning. Det är därför nödvändigt att beakta barnrättsperspektivet när åtgärder planeras och genomförs.

Anhöriga till personer med funktionsnedsättning drabbas oftare av ohälsa, sämre ekonomi, social isolering och försämrad livskvalitet än andra anhöriga. Föräldrar till barn som har en funktionsnedsättning förvärvsarbetar i lägre utsträckning, saknar ofta kontantmarginal och hamnar oftare i akuta ekonomiska svårigheter.²³ Anhörigas situation är viktig också ur ett jämställdhetsperspektiv eftersom kvinnors livssituation påverkas i ännu högre grad än mäns.²⁴

18 Bostäder för personer med fysisk och psykisk funktionsnedsättning, Rapport 2015:6, Stadsrevisorerna Stockholms stad.

19 Bostäder att bo kvar i, SOU 2015:85.

20 Socialjänstrapport 2016, Stockholms stad.

21 Slutrapportering av regeringsuppdrag. En strategi inom ramen för funktionshinderspolitiken 2011–2016, Folkhälsomyndigheten 2016.

22 Trygghetsmätningen i Stockholms stad 2014.

23 *Utvärdering och analys av funktionshinderspolitiken 2011–2016*, Myndigheten för delaktighet, 2016.

24 Stöd till anhöriga – Vägledning till kommunerna för tillämpning av 5 kap 10 § socialtjänstlagen, Socialstyrelsen 2016.

3. Stadens samverkan med funktionshindersorganisationer

Att samverka med funktionshindersorganisationer som företräder personer med funktionsnedsättning är en viktig del i stadens arbete för tillgänglighet och full delaktighet för personer med funktionsnedsättning. Syftet är att möjliggöra inflytande och delaktighet för personer med funktionsnedsättning samt att ge staden bättre beslutsunderlag i frågor som rymmer funktionshindersaspekter.

Stadens samverkan med personer med funktionsnedsättning sker i första hand i nämndernas och bolagsstyrelsernas råd för funktionshindersfrågor. Alla nämnder och bolagsstyrelser i Stockholms stad ska ha ett råd för funktionshindersfrågor. Staden har totalt 27 funktionshindersråd. Vissa nämnder och bolagsstyrelser har gemensamma råd.

Ledamöterna till råden nomineras av funktionshindersorganisationer i Stockholm och väljs av stadens nämnder och bolagsstyrelser. Nominerande organisationer är Förbundet för delaktighet, handlingskraft och rörelsefrihet (DHR) Stockholmsavdelningen, Sydskadades riksförbund (SRF) Stockholms stad och Handikappförbundens samarbetsorgan (HSO) i Stockholms stad, en paraplyorganisation för 31 lokala medlemsföreningar. Nomineringarna till samtliga råd samordnas av HSO Stockholms stads kansli, som också medverkar i stadens utbildningar för rådens ledamöter.

Kommunstyrelsens råd för funktionshindersfrågor består både av förtroendevalda ledamöter och av representanter för olika funktionshindersorganisationer.

Funktionshindersorganisationerna har allt svårare att föreslå ledamöter till funktionshindersråden. Enligt HSO Stockholms stad fanns 27 vakanta platser i december 2016. Det förekommer att ledamöter sitter i flera råd för att kompensera och lösa situationen med vakanser. Detta påverkar funktionshindersorganisationernas förutsättningar att kunna bidra med kompetens och synpunkter i frågor med funktionshindersaspekter. HSO Stockholms stad har i skrivelser till staden framfört att den nuvarande organisationen bör ses över.

Funktionshindersombudsmannen anser att staden i samråd med HSO Stockholms stad bör genomföra en översyn av den nuvarande organisationen av funktionshindersråden i syfte att utforma en som är mer ändamålsenlig. Rådets sammanträden kan också behöva kompletteras med andra samrådsformer när åtgärder planeras och genomförs för att säkerställa att funktionshindersperspektivet beaktas tidigt i utvecklingsprocesser.

4. Stadens arbete med funktionshindersfrågor

Den politiska viljan att förbättra villkoren för personer med funktionsnedsättning är stark, både på nationell nivå och i Stockholms stad. Stadens nämnder och bolagsstyrelser genomför betydande åtgärder och insatser för att förbättra tillgängligheten och skapa mer jämlika villkor för personer med funktionsnedsättning. Som framgår av tabellen under kapitel 1 ”Ett Stockholm för alla” har Stockholms stad också de tre senaste åren fått allt bättre resultat i den enkät om funktionshinderspolitik som Myndigheten för delaktighet sammanställer.

Följande avsnitt belyser olika aspekter av det arbete som staden har ett ansvar för, med utgångspunkt i målen i det nuvarande programmet för delaktighet.

4.1 Fysisk tillgänglighet

Alla ska kunna förflytta sig, vistas i och använda Stockholms stads inne- och utemiljö.

I stadens program för delaktighet anges att Stockholm ska vara en tillgänglig stad för alla. Det står att staden ska ställa krav på tillgänglighet med hänvisning till plan- och bygglagen (PBL) och Boverkets byggregler för tillgänglighet och användbarhet i den byggda miljön, vid nybyggnad, ombyggnad och ändring. Vidare ska enkelt avhjälpna hinder undanröjas i befintliga byggnader som innehåller lokaler som används av allmänheten och på befintliga allmänna platser.²⁵

I det följande redovisas några aktuella frågor som rör stadens fysiska tillgänglighet.

Tillgängligheten i stadens skolor

För att elever med funktionsnedsättning ska kunna söka till stadens skolor på jämlika villkor som andra, måste skolorna vara fysiskt tillgängliga. Valnämndens kansli har inför valet 2018 inventerat skolors lämplighet som vallokaler. De konstaterar att det finns stora brister i den fysiska tillgängligheten och att det ofta handlar om enkelt avhjälpna hinder.

Tillgänglighetsguiden

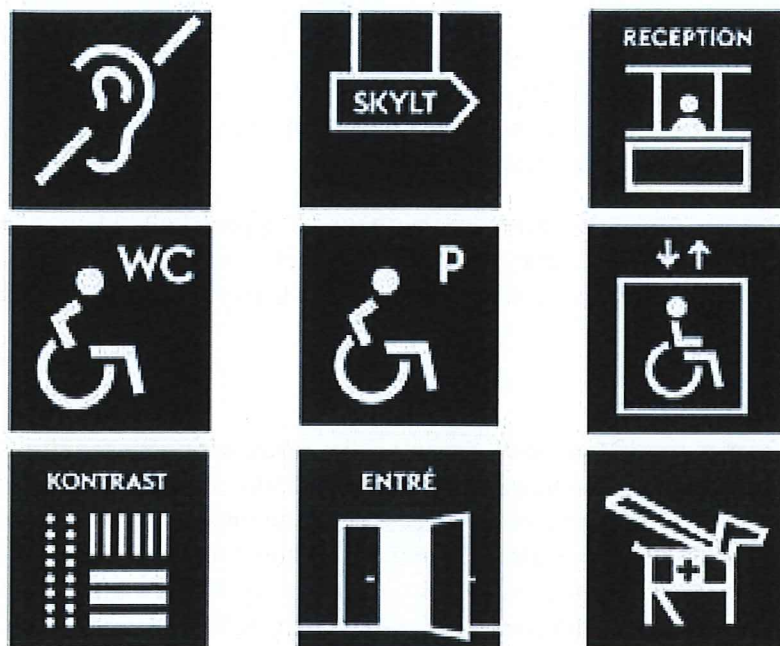
Staden har tagit fram en tillgänglighetsguide för att personer med funktionsnedsättning ska kunna få information om tillgängligheten i stadens lokaler och verksamheter. Här går det till exempel att se om en viss lokal eller verksamhet har hörselslinga eller rullstolsramp. Nivåerna av tillgänglighet har definierats med hjälp av Myndigheten för delaktighets checklista för fysisk tillgänglighet i lokaler.

²⁵ Stockholm – en stad för alla, Program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2011–2016.

Tillgängligheten i lokalerna presenteras på följande sätt.

Symbolerna ovan betyder i tur och ordning:

- Hörselteknisk utrustning.
- Tydlig skyltning.
- Bemannad reception.
- Tillgänglig toalett.
- Parkeringsplats för person med nedsatt rörelseförmåga.
- Tillgänglig hiss.
- Kontrastmarkeringar.
- Tillgänglig entré.
- Ledarhund välkommen.

Kommunstyrelsen beslutade 2015 att stadens verksamheter ska presentera sin tillgänglighet på stadens hemsida under Hitta och jämför service med hjälp av Tillgänglighetsguiden. Fortfarande är det endast ett begränsat antal verksamheter som gör det. Den nytta som Tillgänglighetsguiden skulle kunna utgöra för många personer uteblir därmed. Exempelvis har frågan betydelse vid valet av skola.

Funktionshindersombudsmannen anser att alla verksamheter, även de som på stadens uppdrag bedriver verksamhet i annan regiform, ska presentera sin tillgänglighet med hjälp av Tillgänglighetsguiden och att det bör ställas som krav i upphandlingar. Guiden kan dock behöva kompletteras med en möjlighet för verksamheter att kommentera sin tillgänglighet, till exempel om det finns flera entréer men endast en som är tillgänglig.

Storstadsnätverk i tillgänglighetsfrågor

Stadsledningskontoret har samordnat ett kunskaps- och erfarenhetsutbyte med Göteborgs och Malmö stad kring tillgänglighetsfrågor. Städerna har delat med sig av arbetssätt och verktyg. Bland annat har Göteborgs stad utvecklat en app för anmälan av enkelt avhjälpna hinder, som kan ske på plats, med bild och beskrivning. Appen har en öppen källkod som andra kan använda för att skapa en egen app med samma syfte och funktion.

Funktionshindersombudsmannen anser att appen skulle kunna utgöra ett bra verktyg i stadens arbete med enkelt avhjälpna hinder, men att det måste klarläggas vad som krävs för att staden ska kunna hantera de anmälningar som kommer in.

S:t Julianpriset

S:t Julianpriset instiftades 2006 för att belöna arbete som görs för att inkludera människor med funktionsnedsättning i samhället. Priser delas årligen ut på internationella funktionshindersdagen, den 3 december, i fyra kategorier; fysisk tillgänglighet, tillgänglig information och kommunikation, arbetsgivar-egenskaper och delaktighet. År 2016 gick priset till Hotell Skeppsholmen, Bandhagshemmet, Nya Rågsveds Folkets Hus och IK Södra.

S:t Julianpriset har en viktig roll att fylla i stadens arbete för tillgänglighet och full delaktighet i samhället. Priset skulle dock kunna få en bredare förankring och användas mer för att stärka det lokala tillgänglighetsarbetet i stadens nämnder och bolagsstyrelser. Exempelvis skulle staden kunna utbilda lokala ”tillgänglighetsexaminatorer” som medverkar som utvärderare i de verksamhetsgranskningar som genomförs under arbetsprocessen.

Funktionshindersombudsmannen anser att S:t Julianpriset kan utvecklas för att ännu mer gynna arbetet för tillgänglighet och delaktighet i samhället för personer med funktionsnedsättning. Tillgänglighet bör dessutom föras in som en kvalitetsaspekt i stadens kvalitetsutmärkelse.

Insiktsutbildningar

Tillgänglighet ur ett funktionshindersperspektiv behöver genomsyra allt arbete i stadens olika nämnder och bolagsstyrelser. En användbar metod för att öka kunskapen och medvetenheten om frågorna är *insiktsutbildningar*. Medarbetare och beslutsfattare kan där få prova på att orientera sig och förflytta sig i rullstol, med nedsatt syn och hörsel i olika miljöer inomhus och utomhus. De kan även få lyssna på berättelser om hur det är att leva med olika funktionsnedsättningar.

Trafikkontoret låter alla nyanställda på kontoret och hos deras entreprenörer genomgå en sådan utbildning. Metoden används även av andra förvaltningar och bolag, men flera har framfört att upphandlingarna blir ett hinder på grund av den administration de medför och önskar en gemensam upphandling för hela staden.

Funktionshindersombudsmannen anser att staden bör undersöka möjligheten att genomföra en gemensam upphandling av insiktsutbildningar.

4.2 Tillgänglig information och kommunikation

Alla ska kunna få information och kommunicera utifrån sina förutsättningar.

Tillgänglig information och kommunikation innebär att alla, oavsett funktionsförmåga, ska kunna ta del av information och kunna kommunicera med staden. Tillgänglighetskrav behöver ställas för samtliga kanaler för information och kommunikation, såsom skriftlig information, webbplats och e-tjänster, telefonsamtal, korrespondens och meddelanden samt möten och konferenser.

Om en webbplats är tillgänglig kan varje användare anpassa presentationen av innehållet efter sina egna behov. Innehållet och strukturen förändras inte.

Personer med funktionsnedsättning ska kunna använda stadens webbplats, intranät och e-tjänster. Därför genomför staden många insatser för att öka den digitala tillgängligheten för alla, bland annat för personer med nedsatt syn, hörsel eller kognitiva svårigheter. Utgångspunkten är att alla så långt det är möjligt ska kunna ta del av och förstå information på stadens webbplats. Genom att arbeta med klarspråk eftersträvar staden att skriva vårdat, enkelt och begripligt för att därmed göra information så tillgänglig som möjligt redan från början.

Därtill finns talande webb som kan läsa upp information, viss information på lättläst och publicerade broschyrer som har tillgänglighetsanpassats. Mycket information går också att få på andra språk.

Trots ovanstående har tillgängligheten på stadens webbplats, intranät och e-tjänster begränsningar som ibland gör det omöjligt för personer med olika funktionsnedsättningar att kunna ta del av information och digitala tjänster som staden tillhandahåller.

Webbtillgänglighet ur ett funktionshindersperspektiv har därför hög prioritet i den pågående utvecklingen av stadens webbplats stockholm.se och av ett nytt socialt system. Att frågan är prioriterad beror också på ny lagstiftning och nytt EU-direktiv.

Lagen om offentlig upphandling, LOU, innehåller sedan den 1 januari 2017 en ny formulering om krav på tillgänglighet vid upphandling (19 kap 2 § LOU):

”När det som ska anskaffas ska användas av fysiska personer ska de tekniska specifikationerna bestämmas med beaktande av samtliga användares behov, däribland tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning.”²⁶

Den 1 januari 2017 infördes det nya EU-direktivet (2016/2102) om tillgänglighet avseende offentliga myndigheters webbplatser och mobila applikationer och kommande lagändringar. EU:s webbtillgänglighetsdirektiv ska garantera att statliga myndigheters, kommuners och landstings webbplatser och mobilappar är tillgängliga. Webbtillgänglighetsdirektivet ska vara införlivat i svensk lag senast 23 september 2018.²⁷

²⁶ Den europeiska standarden för krav på tillgänglighet vid offentlig upphandling av IT-varor och tjänster, EN301549, ligger till grund för de krav på tillgänglighet som gäller i Sverige från och med 1 januari 2017.

²⁷ Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/2102 av den 26 oktober 2016 om tillgänglighet avseende offentliga myndigheters webbplatser och mobila applikationer.

I staden pågår sedan en tid två utvecklingsprojekt som har ett funktionshindersperspektiv. Det ena bedrivs av idrottsförvaltningen, med finansiering av medel från staden genom Digital förnyelse, och rör framtagandet av en ”fritidsapp” som syftar till att göra information om fritids- och kulturaktiviteter tillgängliga för personer som bor i bostad med särskild service för vuxna enligt LSS. Det andra projektet heter DigIT och är ett projekt inom Europeiska socialfondens programområde 1:1 för kompetensförsörjning. Projektet pågår i flera kommuner. I staden är DigIT ett samverkansprojekt kring digital kompetensutveckling för medarbetare inom äldreomsorg, stöd och service till personer med funktionsnedsättning och socialpsykiatri. Det syftar till att stärka medarbetarnas kompetens i att använda digitala verktyg och till att främja användandet av ny teknik. Projektet ska bidra till kvalitetsutveckling i verksamheten.

Funktionshindersombudsmannen anser att den ökande digitala närvaron i samhället gör den till en mycket viktig jämlikhetsfråga. Digital tillgänglighet och användbarhet med hänsyn till olika funktionsnedsättningar behöver beaktas för såväl invånare, elever och brukare som för medarbetare i staden.

Arbetet behöver inriktas på att personer med funktionsnedsättning gynnas av den tekniska utvecklingen. Att använda internet, surfplattor och smartphones som hjälpmedel kan bidra till ökad självständighet och delaktighet i samhället.

Samtidigt måste hänsyn tas till att alla inte kan eller vill använda internet eller digitala kognitiva hjälpmedel.

Det bör vidare vara obligatoriskt för särskilda boendeformer enligt LSS och SoL i staden, oavsett regiform, att tillhandahålla trådlöst internet i de boendes lägenheter, för att säkerställa deras möjlighet att ta del av och gynnas av den digitala utvecklingen. Inom skolan behöver tillgängligheten i de digitala plattformarna säkerställas för elever med olika funktionsnedsättningar.

Hörtillgängligheten i stadens publika lokaler och på stadens arbetsplatser är en annan fråga som behöver prioriteras framöver. En rekommendation är att stadens verksamheter alltid anlitar experthjälp för att säkerställa bästa möjliga hörtillgänglighet för den lokal och för det ändamål som anpassningen avser. När utrustningen väl finns på plats behöver den också underhållas.

Kontaktcenter Funktionsnedsättning

Stadens Kontaktcenter Funktionsnedsättning bidrar i arbetet med att göra information tillgänglig och underlättar för personer med funktionsnedsättning att kommunicera med staden.

Kontaktcenter tar emot ett stort antal telefonsamtal från personer med funktionsnedsättning, anhöriga och andra. År 2016 låg medianvärdet på 1 540 inkommande samtal per månad, lösningsgraden uppgick till 83 procent.²⁸ Kontaktcenter anser att de har god tillgänglighet och att den som ringer får svar snabbt. Medborgarna får likartad information, vilket stärker stadens likabehandling.

²⁸ Statistikrapport från Kontaktcenter Funktionsnedsättning, serviceförvaltningen avseende 2016.

Alla ska gynnas av den digitala utvecklingen.

Kontaktcenter kan kommunicera genom texttelefoni och bildtelefoni och därmed vara tillgänglig för personer som har nedsatt syn eller hörsel. Möjligheten är dock inte så känd hos dessa personer, enligt Kontaktcenter.

Funktionshindersombudsmannen anser att möjligheten att kommunicera genom texttelefoni och bildtelefoni behöver marknadsföras tydligare till målgruppen.

4.3 Individuellt stöd

Personer med funktionsnedsättning inklusive personer inom stadens socialpsykiatri har rätt till individuellt behovsprövade insatser enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) och socialtjänstlagen (SoL). Stadens socialtjänst ska bedrivas utifrån likställighet, rättssäkerhet och med god kvalitet för medborgarna. Invånarna ska få likvärdiga och lika tillgängliga insatser oavsett var i staden de bor. Socialnämnden utarbetar årligen en rapport som utförligt beskriver omfattningen av olika insatser per stadsdelsnämnd.²⁹ Av denna framgår att det finns betydande skillnader mellan stadsdelsnämnderna.

I återstoden av rapporten beskrivs aspekter av stadens individuella stöd till personer med funktionsnedsättning som funktionshindersombudsmannen särskilt uppmärksammat.

Ett gott bemötande är grundläggande

Alla ska bemötas med kunskap och respekt och själva vara med och bestämma i frågor som gäller honom eller henne.

Staden har skyldighet att lämna information på ett sätt som stärker enskilda individers möjligheter att skapa rådrum, att kunna orientera sig och skapa en egen uppfattning om vilka de tillgängliga vägarna är. Enligt FN-konventionen är personer med funktionsnedsättning rättighetsbärare, medan offentlig verksamhet är skyldighetsbärare. Det förhållningssättet bör präglade allt bemötande i staden.

Brister i bemötande kan medföra att personer med funktionsnedsättning inte får sina behov och rättigheter tillgodosedda samt att diskrimineringsförbudet inte efterlevs. Funktionshindersombudsmannen har erfarit att enskilda ofta upplever att inte ha blivit lyssnade på, att inte ha fått tillräcklig information om det stöd som finns att få eller om hur en ansökan går till.

Anhörigstöd och behov av samordning

Kommunens skyldighet att ge anhöriga stöd regleras i socialtjänstlagen (5 kap 10 § SoL). Stödet syftar till att förebygga framtida fysisk och psykisk ohälsa hos anhöriga till följd av det ansvar de tar för sina närstående. Utgångspunkten är att det ansvar som anhöriga tar för sina närstående alltid sker på frivillig basis.

²⁹ Socialtjänstrapport 2016 Dnr 3.1.1-200/2017. SoN 20170613.

Staden har ett program för stöd till anhöriga³⁰ som ger vägledning i arbetet med att ge anhöriga stöd på ett likvärdigt och rättssäkert sätt. Socialförvaltningen och äldreförvaltningen genomförde i samband med programarbetet en utredning som visar att stöd till anhöriga fortfarande är ett eftersatt område och inte erbjuds likvärdigt i staden.

Föräldrar till minderåriga och vuxna barn med funktionsnedsättning har en särskilt utsatt situation. Det finns sedan länge ett utbrett behov av stärkt samordning av stöd för barn med funktionsnedsättning. Föräldrar till barn med funktionsnedsättning belastas i stor utsträckning av att behöva samordna stöd och insatser trots att det ansvaret egentligen inte ligger på dem. I tillägg till de krav på föräldrainsats som gäller för alla barn har föräldrar till barn med funktionsnedsättning vanligen mycket mer att hantera. Det mycket långtgående ansvar dessa föräldrar ofta får ta för sina barn kvarstår inte sällan när barnen blir vuxna och det juridiska föräldraansvaret har upphört. Exempelvis får svårigheterna på bostadsmarknaden och bristen på LSS-boenden konsekvenser även för de anhörigas livssituation.

Enligt en undersökning från Socialstyrelsen³¹ är anhöriga som ger omsorg relativt jämnt fördelade på kön, men kvinnor överväger bland de yngre omsorgsgivarna (18–44 år). Det är också gruppen 18–30 år som påverkas mest negativt av att ge omsorg, inte minst ekonomiskt.

Funktionshindersombudsmannen anser att ovanstående bekräftas via telefonsamtal från enskilda. Majoriteten av de som kontaktar funktionshindersombudsmannen är föräldrar, i de flesta fall kvinnor, till minderåriga eller vuxna barn med funktionsnedsättning. Bilden som tonar fram är att stödinsatserna är otillräckliga men också att informationsinsatserna och bemötandet brister samt att den oro för uteblivet stöd som många framför är befogad.

Funktionshindersombudsmannen vill lyfta situationen för anhöriga till personer med funktionsnedsättning under 65 år och deras behov av stöd i ett förebyggande och hälsofrämjande syfte. Stödet till dessa anhöriga, och i synnerhet föräldrar till barn med funktionsnedsättning, behöver utvecklas. Förutom att anhörigkonsulenter behöver erbjudas likvärdigt för målgruppen kan en förstärkt samordning av stöd och insatser till barn med funktionsnedsättning bidra till att underlätta situationen för såväl barn som föräldrar.

En förstärkt samordning behöver omfatta stadens alla insatser och även inbegripa den rätt till information som barn med funktionsnedsättning och deras föräldrar har. Frågan rymmer också organisatoriska aspekter. I arbetet med en förstärkt samordning bör staden eftersträva samverkan med landstinget utifrån deras samordningsansvar.

Utsatthet för våld, övergrepp och andra brott

Stockholms stad har tagit fram ett program mot våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck.³² Många studier visar att personer med funktionsnedsättning löper större risk att utsättas för våld i nära relationer, övergrepp och andra brott jämfört med personer som inte har en funktions-

30 Program för stöd till anhöriga 2017–2020, dnr 152-1045/2016.

31 Anhöriga som ger omsorg till närstående – Fördjupad studie av omfattning och konsekvenser, Socialstyrelsen 2014.

32 Program mot våld i nära relationer och mot hedersrelaterat våld och förtryck, Dnr:3.1.1-449/2015.

nedläggning. Den ökade risken gäller oavsett kön, men kvinnor och barn med funktionsnedläggning är särskilt utsatta, också när det gäller risken att utsättas för upprepade våld.³³

Att vara beroende av andra ökar risken för att utsättas för våld.³⁴ Personer som saknar fysiska möjligheter att skydda sig mot övergrepp är särskilt sårbara, liksom personer som saknar kunskap om sina rättigheter eller inte kan uttrycka att de har utsatts för våld. Ekonomiska och våldsrelaterade brott samt sexualbrott är vanliga brott mot personer med funktionsnedläggning.³⁵

I programmet mot våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck framhålls att det på stadens webbplats ska finnas lätt tillgänglig information om var man kan få stöd och hjälp.

Funktionshindersombudsmannen anser att information behöver utformas som är tillgänglig även för personer med olika funktionsnedläggningar.

Ledsagning som förutsättning för delaktighet

Ledsagning är för många en absolut förutsättning för att kunna delta i samhällslivet, i kultur- och fritidsaktiviteter, träffa vänner och göra sådant som är viktigt för hälsa och välbefinnande. Att erbjuda insatsen till de som behöver den för att kunna vara delaktig i samhället är en viktig del i stadens arbete för att nå de funktionshinderspolitiska målen. Det är en träffsäker och förhållandevis billig insats.

För många personer i staden har antalet ledsagningstimmar minskat väsentligt under en tioårsperiod. Det genomsnittliga antalet beviljade timmar per månad har minskat med 8 timmar (från 22 till 14 timmar) om man betraktar ledsagarservice enligt LSS (alla åldrar) och ledsagning enligt SoL (personer under 65 år) sammantaget.³⁶ Under de tre senaste åren har inga större förändringar skett.

Synskadades riksförbund i Stockholm och enskilda har det senaste året vid upprepade tillfällen kontaktat stadens funktionshindersombudsman och äldreombudsman med rapporter om nedskärningar av ledsagning, som påverkat enskilda individers livssituation på ett mycket negativt sätt. Det har i stor utsträckning varit fråga om personer som är äldre än 65 år.

Det förefaller även vanligare att äldreomsorgen fattar beslut om hemtjänst för att tillgodose behov av ledsagning i stället för att fatta ett separat beslut om ledsagning eller ledsagarservice.

För personer som är blinda eller gravt synskadade är det en viktig kvalitetsfråga att få sin ledsagning utförd inom valfrihetssystemet för ledsagarservice i stället för inom hemtjänst. Hemtjänst är dessutom till skillnad från ledsagarservice en avgiftsbelagd insats i staden.

33 Rapport 2007:26, Våld mot personer med funktionshinder, Brå 2007.

34 Våldsamt osynligt, En bok om brottsutsatthet och funktionsnedläggning, Brottsofferjouren 2015.

35 Dolda brottsoffer. Polismyndighetens och socialtjänstens hantering av brott och övergrepp mot personer med funktionsnedläggning, Färm, Kerstin & Malmberg, Denise, Uppsala Universitet, 2008.

36 Socialtjänstrapport, socialnämnden 2013 och 2016.

De viktigaste hindren
att åtgärda är oftast
attityder och förväntningar.

Funktionshindersombudsmannen anser att staden behöver trygga tillgången till ledsagning för personer med funktionsnedsättning som annars inte kan delta i samhället. En viktig åtgärd bör vara att alltid väga in funktionshindersperspektivet samt förebyggande och hälsofrämjande aspekter i de beslut som fattas.

Ansökningar om ledsagning från personer med medfödda eller tidigt förvärvade funktionsnedsättningar som fyller 65 år måste behandlas lika oberoende av var i stadens organisation de handläggs. Behov av ledsagning som avser att möjliggöra delaktighet i samhället bör som huvudregel även fortsatt tillgodoses genom särskilda beslut om ledsagning, inte genom hemtjänstinsatser. Detta är något som även socialförvaltningen framhåller i den riktlinjeöversyn som pågår.

Stöd till arbete

Allas arbetsförmåga ska tas tillvara.

Stadens program för delaktighet 2011–2016 ställer krav på staden både som arbetsgivare och i arbetet med att stödja personer med funktionsnedsättning att etablera sig på arbetsmarknaden. Att kunna bidra med sin kompetens i arbetslivet påverkar förutsättningarna för delaktighet och jämlikhet inom andra livsområden.

Det saknas kunskap om hur många anställda med funktionsnedsättning det finns inom staden. Detta mäts inte dels på grund av integritetsskäl, dels för att alla medarbetares arbetsförmåga inte påverkas av att de har en funktionsnedsättning.

Den 1 januari 2017 infördes nya regler om aktiva åtgärder i diskrimineringslagen. Det innebär bland annat att arbetsgivare är skyldiga att bedriva aktiva åtgärder för att förebygga och förhindra diskriminering på grund av funktionsnedsättning. Alla former av diskriminering ska förebyggas och då även diskriminering i form av bristande tillgänglighet.

Arbetet ska genomföras fortlöpande i fyra steg:

- Arbetsgivare ska undersöka om det finns risker för diskriminering eller repressalier eller andra hinder för enskildas lika rättigheter och möjligheter i verksamheten.
- Analysera orsaker till upptäckta hinder och risker.
- Vidta de förebyggande och främjande åtgärder som skäligen kan krävas, och
- Följa upp och utvärdera arbetet.³⁷

Funktionshindersombudsmannen anser att kunskapen på stadens arbetsplatser behöver öka om hur diskriminering på grund av funktionsnedsättning och i form av brister i tillgänglighet kan förebyggas med aktiva åtgärder.

Ett exempel är hörtillgängligheten i mötesrum. Ett annat är att uppmärksamma kompetenskraven vid nyrekrytering så att de inte skapar onödiga hinder för personer med funktionsnedsättning att kunna söka och få ett arbete. Den

³⁷ Diskrimineringslagen (2008:567).

digitala ansökningsblanketten och rekryteringsprocessen behöver göras tillgänglig, t.ex. för den som har synnedsättning eller har nedsatt hörsel.

Metoder för att öka sysselsättningsgraden

Arbetsmarknadsnämnden agerar både i sin roll som arbetsgivare och via Jobbtorgsverksamheten. Nämnden erbjuder praktikplatser och möjligheter till en kommunal visstidsanställning inom ramen för satsningar på Stockholmsjobb riktade till personer som har en funktionsnedsättning som påverkar arbetsförmågan. Stockholmsjobb omfattar *ingångsanställningar* och *serviceassistenter*.

Ingångsanställningar riktar sig till personer från 29 år och erbjuds 16–20 personer per år i någon av stadens verksamheter. Målet är att skapa stabila alternativa karriärvägar för personer som har stora kunskaper och förmågor men som behöver en avgränsning eller anpassning för att klara av att få och behålla ett arbete. Efter avslutad ingångsanställning har 75 procent fått ett arbete på befintlig plats eller hos en annan arbetsgivare, visar arbetsmarknadsförvaltningens uppföljningar.

Serviceassistenter riktar sig till personer som är mellan 20 och 30 år och har intellektuella funktionsnedsättningar eller generella inlärningssvårigheter. Cirka 20–30 personer per år erbjuds anställning som serviceassistent i någon av stadens verksamheter. Målsättningen är att ta fram och identifiera anpassade och avgränsade arbeten och arbetsuppgifter som ska leda till utvidgade möjligheter att kunna få och behålla ett arbete. Efter avslutad anställning som serviceassistent har 50 procent lyckats få en trygghetsanställning hos befintlig eller annan arbetsgivare.

Från och med 2017 har socialnämndens verksamhet med Alfa och IPS-metoden (Individual Placement and Support) överförs från socialnämnden till arbetsmarknadsnämnden. Alfa ger information och vägledning om sysselsättning, studier, praktik och arbete till personer med psykisk funktionsnedsättning. Med den evidensbaserade IPS-metoden får personer med långvarig psykisk ohälsa individuellt stöd i att finna, få och behålla ett arbete eller en studieplats.

Daglig verksamhet och sysselsättning

Antalet personer med funktionsnedsättning i daglig verksamhet fortsätter att öka i hela landet och i Stockholms stad. Uppföljningar visar på svårigheter för dessa personer att övergå till någon form av lönearbete, trots att många både vill och, med rätt stöd, kan klara det.

Svårigheterna med så kallade inlåsnings effekter brukar lyftas i sammanhanget. Med detta avses att personer som går i daglig verksamhet och sysselsättning inte ses som en del av arbetskraften av olika aktörer och får inte det stöd de behöver för att klara en övergång till arbete. Ökningen återspeglar antagligen också en arbetsmarknad i förändring.

Staden har de senaste åren prövat metoder för att stödja personer i daglig verksamhet att kunna få ett arbete. Många åtgärder har fokuserat på att förbättra samverkan mellan ansvariga myndigheter (staden, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och landstinget). Samtidigt har olika hinder identifierats

i stadens egna verksamheter. Den dagliga verksamhetens ansvar för att bidra till personlig utveckling och skapa vägar ut i arbetslivet för de som står på tröskeln har uppmärksammats i nationella uppföljningar och i staden. Det har bland annat resulterat i ett uppdrag i stadens budget 2017 att studera den dagliga verksamhetens incitament för att arbeta mot arbetsmarknaden.³⁸

En statlig effektutvärdering av olika metoder för att stödja unga personer som har aktivitetsersättning genomfördes 2014–2016. I denna ingick personer i daglig verksamhet som en prioriterad målgrupp.³⁹ Utvärderingen avsåg hur tre metoder; Förstärkt samarbete, Supported Employment och Case Management, påverkade *möjligheten att komma ut i arbete*. Den mest framgångsrika metoden var Supported Employment, där 26 procent av deltagarna gick ut i arbete. Metoden gynnade dock män mer än kvinnor. Med övriga metoder sågs inga sådana skillnader.

De viktigaste framgångsfaktorerna var ett personalintensivt stöd med tydlig och tidig inriktning mot arbete, där deltagarna blev sedda, lyssnade på och fick tillgång till aktiviteter som de upplevde som meningsfulla. Deltagare med erfarenhet av daglig verksamhet gick ut i arbete i lika hög utsträckning som övriga deltagare och hade minst lika stor nytta av Supported Employment.

Funktionshindersombudsmannen anser att staden bör utveckla användandet av bästa tillgängliga evidensbaserade metoder som Supported Employment, för personer i daglig verksamhet samt vara observant på skillnader i resultat för kvinnor och män.

Utbildning

Alla barn, ungdomar och vuxna ska kunna delta i utbildning och få det stöd som behövs för att nå målen.

Målet i programmet anger att staden ska erbjuda jämlika förutsättningar för elever med funktionsnedsättning att delta i utbildning och klara skolmålen inom samtliga skolformer. Förutom att skolans lokaler är fysiskt tillgängliga och att information och kommunikation är tillgänglig för alla elever behöver undervisningen tillgängliggöras för att varje elev ska kunna tillgodogöra sig undervisningen. Att undervisningssituationen anpassas individuellt är en förutsättning för att elever med funktionsnedsättning ska kunna genomföra skolgången (se även Fysisk tillgänglighet).

Diskrimineringslagens bestämmelser om skyldigheten att bedriva aktiva åtgärder gäller även för utbildningsanordnare (se även Stöd till arbete).

Många elever med funktionsnedsättning, t.ex. nedsatt rörelseförmåga eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, studerar inom de ordinarie skolformerna. Det sker ingen registrering av vilka elever som har en funktionsnedsättning. De synliggörs därför inte i de brukarundersökningar som utbildningsnämnden genomför och där eleverna bland annat får svara på frågor om hur de upplever det individuella stödet i undervisningen. Elever som går i grundsärskolan och gymnasiesärskolan kan däremot följas upp via dessa undersökningar.

38 Dagliga verksamhetens incitament för att arbeta mot arbetsmarknaden samt samverkan och resursfördelning mellan berörda parter, Dnr 3.1.1-523/2017.

39 Effektutvärdering av insatser för unga med aktivitetsersättning, Dnr: AF-2016/00393723 korsreferens Af-2013/379053; Fk-046166-2013 Återrapportering enligt regeringsbeslut S2013/6630/SF, 2017-03-31.

Det finns således ingen övergripande bild av hur elever med funktionsnedsättning upplever situationen i skolan, om de får tillräckligt stöd och, framför allt, om de uppnår målen för undervisningen. FN:s barnrättskommitté har rekommenderat Sverige att systematisera insamling, analys och spridning av uppgifter, uppdelade efter kön, ålder och funktionsnedsättning.⁴⁰

Funktionshindersombudsmannen anser det prioriterat att få ökad kunskap om situationen för elever med funktionsnedsättning i stadens samtliga skolformer.

Bostadsfrågan

Alla ska ha en bostad som är anpassad efter individens behov.

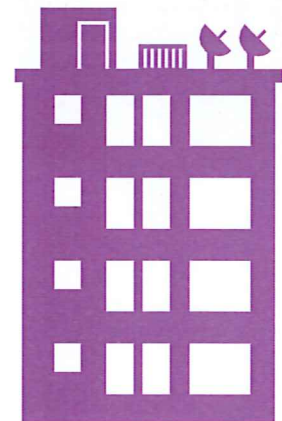
Bristen på bostäder är den största utmaningen inom stöd och service till personer med funktionsnedsättning. Förutom att den påverkar unga människors möjligheter att flytta hemifrån och bygga upp ett liv som vuxna, påverkar den också anhörigas livssituation. Bostadsbristen i Stockholm är ett generellt problem, men för personer med funktionsnedsättning kan det vara extra svårt att hitta en bostad. Utbudet begränsas på grund av att alla bostäder inte är fysiskt tillgängliga. Det kan också vara svårt att bli godkänd som hyresgäst eller att få banklån.

Stadsrevisionen har i rapporten *Bostäder för personer med fysisk och psykisk funktionsnedsättning*⁴¹ noterat att det inte byggs tillräckligt. Mellan år 2014–2016 tillkom i staden sammanlagt 93 lägenheter vid olika grupp- och servicebostäder för vuxna enligt LSS. Under 2016 blev totalt 32 lägenheter färdigställda. Detta kan jämföras med behoven: Under 2016 kom enligt uppgift från socialförvaltningen in 646 intresseanmälningar enligt LSS. Från och med 1 januari till 5 december 2016 blev 74 lägenheter lediga netto.

En slutsats i rapporten är att det inte har byggts tillräckligt med bostäder de senaste åren och att samverkan för planering och byggande av bostäder med särskild service är otillräcklig, vilket leder till att staden inte säkerställer att uppskattade behov tillgodoses och att den enskilde inte får en bostad inom rimliga tidsramar. I rapporten betonas att staden behöver säkerställa en samlad och aktuell kunskap om behovet av bostäder med särskild service enligt LSS och SoL också när det gäller behovet av specifika inriktningar och behov för olika grupper. Utbyggnaden är ett stadsgemensamt ansvar och stadsdelsnämnderna ska se till att målet klaras. Enligt stadens budget ska detta ske i samverkan med bostadsbolagen, stadsbyggnadsnämnden och fastighetsnämnden.

Det senaste året har åtgärder vidtagits för att öka samordningen av nybyggnationen av bostäder med särskild service i staden.

Utbyggnaden av bostäder med särskild service har stor betydelse för unga personer med funktionsnedsättning och deras möjlighet att forma ett eget självständigt liv. En annan fråga som blir allt mer aktuell är hur boendeinsatser ska utformas för äldre personer i LSS-bostäder när de så småningom behöver mer hälso- och sjukvårdsinsatser.

⁴⁰ FN:s kommitté för barnets rättigheter (barnrättskommittén) allmänna kommentar nr 9, Rättigheter för barn med funktionsnedsättningar, 2006, punkt 19.

⁴¹ Bostäder för personer med fysisk och psykisk funktionsnedsättning, Projekt rapport från Stadsrevisionen 2015, Dnr 3.1.3-156/2015.

Funktionshindersombudsmannen anser att det behöver säkerställas att äldre i stadens LSS-boenden kan erbjudas en likvärdig hälso- och sjukvård även när deras medicinska vårdbehov ökar. Här avses kommunala hälso- och sjukvårdsinsatser som socialförvaltningens ”LSS-hälsan” utför sedan den 1 oktober 2015.

Det är angeläget att staden prövar nya vägar för att kunna möta dessa äldres behov framöver. Kvarboendepincipen gäller men i vissa fall kan andra lösningar behövas för att säkerställa en trygg och säker omvårdnad ända fram till livets slut.

Funktionshindersombudsmannen anser därför att staden, i liten skala, bör pröva att erbjuda LSS-boenden med särskild inriktning och kompetens kring intellektuell funktionsnedsättning, demenssjukdomar och åldrande, med nära tillgång till hälso- och sjukvård; ett slags ”vård- och omsorgsboenden” för personer som behöver och önskar det.

Fritid

Alla ska ges förutsättningar att delta i och tillgodogöra sig fritidsverksamhet.

Fritiden har stor betydelse i människors liv; för hälsa, livskvalitet och prestationer i skolan. För personer med funktionsnedsättning kan en aktiv fritid främja en positiv hälsoutveckling och ökad delaktighet i samhällslivet, samtidigt som den kan vara ett viktigt led i frigörelsen från föräldrar och i vuxenblivande. Väl utformade fritidsaktiviteter där unga med funktionsnedsättning ges möjlighet att delta på jämlika villor kan bidra till trygga relationer med andra jämnåriga och vuxna, vilket också kan påverka identitetsutveckling, självkänsla och social kompetens.

I staden är unga med funktionsnedsättning en prioriterad grupp inom fritidsområdet. Staden eftersträvar att både tillgängliggöra det ordinarie utbudet och utveckla särskilt riktade fritidsaktiviteter för att nå barn och unga med funktionsnedsättning. Det är svårt att genom uppföljning få svar på om aktiviteterna gynnar de som staden vill prioritera, vilket även har uppmärksammats i sociala hållbarhetskommisionens delrapport ”Jämlig fritid, bättre framtid – Om unga stockholmares fritidsvillkor”.⁴²

Funktionshindersombudsmannen anser att arbetet med att tillgängliggöra olika aktiviteter behöver inkludera lösningar så att de som behöver stöd för att kunna ta sig till och från aktiviteter kan få det. Idén om fritidslotsar är väl värd att pröva även för unga och vuxna personer med funktionsnedsättning, som ett komplement till individuellt behovsprövad ledsagning. Frågan är viktig också ur ett anhörigstödsperspektiv.

⁴² ”Jämlig fritid, bättre framtid – Om unga stockholmares fritidsvillkor” från Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm, 2017

5. Uppföljningen av funktionshindersarbetet behöver utvecklas

Integrerat ledningssystem, ILS, är stadens system för ledning och uppföljning av verksamhet och ekonomi. Kommunfullmäktige lägger fast de övergripande målen. Nämnder och bolagsstyrelser bryter sedan ner och konkretiserar målen för verksamheten. Målen inom funktionshindersområdet gäller för i princip samtliga nämnder och bolagsstyrelser. Enskilda nämnder och bolagsstyrelser följer i många fall upp och utvärderar det egna funktionshindersarbetet. Det är däremot svårt att få en överskådlig bild av alla åtgärder som genomförs i staden och av resultaten. Tillgången till användbara mått är begränsad och allt låter sig inte mätas.

Inom socialtjänstens område sker sedan 2009 en uppföljning av stadsdelsnämndernas insatser för personer med funktionsnedsättning genom de årliga socialtjänstrapporterna. Dessa innehåller fakta och statistik som ger en god bild av omfattningen av insatser, skillnader mellan stadsdelsnämnder och vilka förändringar som sker över tid.

Dessutom gör funktionshindersinspektörerna kvalitativa granskningar av utvalda områden. Granskningarna ska ha ett generellt brukarperspektiv och vara ett komplement till annan uppföljning. De ska omfatta handläggningen och genomförandet av insatser enligt LSS och SoL till personer med funktionsnedsättning inom verksamhetsområdena funktionsnedsättning och socialpsykiatri.⁴³ År 2016 avsåg granskningarna helhetssyn och tillgänglighet rörande personer med komplex problematik samt rättssäkerhet och likställighet i handläggning av personlig assistans.

Brukarundersökningar används för att mäta resultat inom funktionshindersområdet bland personer som får insatser efter beslut enligt LSS eller SoL. Brukarnas nöjdhet mäts inom de insatser som omfattas av valfrihet enligt lagen om valfrihetssystem, LOV. Brukarundersökningar kan absolut ha ett värde i stadens uppföljningar av hur personer med funktionsnedsättning upplever individuella stödinsatser från socialtjänsten, men metoden är inte oproblematisk. Svarsfrekvenserna är låga, ibland lägre än 50 procent. Många som har en intellektuell funktionsnedsättning kan inte besvara frågorna själva, utan gör det via ombud, vilket är en möjlig felkälla.

Socialtjänstens insatser enligt LSS och SoL ska bidra till mer jämlika levnadsvillkor och ökad delaktighet i samhället för personer med funktionsnedsättning. De ska även leda till ökad jämställdhet mellan flickor/kvinnor och pojkar/män med funktionsnedsättning.

Funktionshindersombudsmannen anser att stadens uppföljningsarbete behöver omfatta mer av dessa dimensioner för att det ska gå att utläsa i vilken mån insatserna bidrar till de funktionshinderspolitiska målen.

⁴³ Instruktion för funktionshinderinspektörer, KF/KS 2007:8.

Inom skolans område saknas redovisningar av hur tillgänglighetsarbetet fortskrider, hur elever med funktionsnedsättning upplever situationen i skolans olika skolformer och om de når skolmålen. Enligt uppföljningar av Barnombudsmannen (BO) upplever barn och unga att deras funktionsnedsättning är ett problem i skolgången.⁴⁴ Det finns därför anledning för staden att hitta metoder att följa upp dessa elevers situation i skolan.

Stockholm ska vara en tillgänglig stad för alla och staden ska bland annat höja ambitionerna för att bygga bort enkelt avhjälpna hinder till och i lokaler dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser. Det är dock svårt att spåra utfallet av nämndernas och bolagsstyrelsernas arbete med enkelt avhjälpna hinder och andra tillgänglighetsskapande åtgärder.

Funktionshinderombudsmannen anser att en viktig del i stadens fortsatta arbete bör vara att inventera verktyg och arbetssätt som nämnder och bolagsstyrelser kan använda sig av, t.ex. metoder som i nationella uppföljningar visat sig vara framgångsrika. Det kan vidare behöva tydliggöras att vissa metoder är tvingande på grund av lagstiftning, exempelvis att ställa krav på tillgänglighet vid upphandling. Stadens egna och upphandlade verksamheter (till exempel bibliotek, dagliga verksamheter, förskolor och skolor) behöver redovisa sin fysiska tillgänglighet på stadens hemsida under Jämför service eller på annat lämpligt sätt.

44 Barnombudsmannens årsrapport 2016, Respekt – Barn med funktionsnedsättning om samhällets stöd.

6. Avslutande kommentarer

Under året har stadens funktionshindersombudsman ägnat mycket tid åt att i samråd med representanter för staden och funktionshindersorganisationer utarbeta ett förslag till nytt program för delaktighet. Programmet har sin utgångspunkt i den kommande nationella funktionshinderspolitiken, som i sin tur refererar till FN:s konvention om rättigheter för med personer med funktionsnedsättning.

Det reviderade programmet kan genom användandet av *funktionshindersperspektivet* underlätta det framtida arbetet. Det kan bidra till en mer enhetlig struktur för att identifiera frågor med funktionshindersaspekter samt för att planera, genomföra och följa upp resultat av åtgärder inom samtliga nämnder och bolagsstyrelser. I den kommande funktionshinderspolitiken och i stadens arbete med funktionshindersfrågor kommer fokus i större utsträckning att ligga på strukturella insatser, även om individuella stödinsatser fortfarande är oundgängliga för att personer med funktionsnedsättning ska kunna vara delaktiga i samhället. Det kommande programmet lyfter även nya områden som hälsa och demokrati och betonar jämställdhet och barnrättsperspektiv. Även anhörigas situation uppmärksammas.

Allt arbete som staden utför inom funktionshindersområdet kan av olika skäl inte följas upp. Det beror bland annat på att det saknas uppgifter om vilka som ingår i målgruppen som helhet i Stockholms stad, om vilka hinder de upplever inom olika samhällsområden och hur det påverkar deras möjligheter till delaktighet. En anledning är att funktionsnedsättning av integritetsskäl inte registreras. Ett sätt att i någon mån komma tillrätta med detta vore att i stadens egna enkätundersökningar – i likhet med Folkhälsomyndigheten – ha med en fråga och följdfrågor (frivilligt att besvara) om egen upplevd funktionsnedsättning. Detta tillämpades i stadens trygghetsmätning 2011.⁴⁵ Det visade sig då att personer som uppgav att de hade en funktionsnedsättning upplevde sig mer otrygga än andra. De var mer utsatta för brott och var mer rädda för att utsättas för brott än övriga populationen. En fråga i medarbetarundersökningen skulle kunna ge en uppfattning om hur staden fungerar som arbetsgivare för personer med funktionsnedsättning.

För att få en samlad bild av stadens fortsatta arbete med funktionshindersperspektivet finns ett behov av att komplettera nuvarande uppföljningar avseende tillgänglighet.

Krav på tillgänglighet vid upphandling och vid bidragsgivning till civila samhället behöver säkerställas. Tillgänglighet bör betraktas som en självklar del i stadens verksamhets- och kvalitetsutveckling. Det bör framöver även återspelas i stadens kvalitetsutmärkelse.

För att ytterligare tydliggöra ansvaret för funktionshindersfrågor och arbetets inriktning är det slutligen viktigt att funktionshindersperspektivet och FN-konventionen för rättigheter för personer med funktionsnedsättning benämns i stadens budget.

⁴⁵ Trygg i Stockholm 2011, en stadsövergripande trygghetsmätning, socialförvaltningen.

Bilaga.

Artiklar i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Artikel 1 Syfte

Artikel 2 Definitioner

Artikel 3 Allmänna principer

Artikel 4 Allmänna åtaganden

Artikel 5 Jämlikhet och icke-diskriminering

Artikel 6 Kvinnor med funktionsnedsättning

Artikel 7 Barn med funktionsnedsättning

Artikel 8 Medvetandegöra om situationen för personer med funktionsnedsättning

Artikel 9 Tillgänglighet

Artikel 10 Rätten till liv

Artikel 11 Risksituationer och humanitära nödlägen

Artikel 12 Likhhet inför lagen

Artikel 13 Tillgång till rättssystemet

Artikel 14 Frihet och personlig säkerhet

Artikel 15 Rätt att inte utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning

Artikel 16 Rätt att inte utsättas för utnyttjande, våld eller övergrepp

Artikel 17 Skydd för den personliga integriteten

Artikel 18 Rätt till fri rörlighet och till ett medborgarskap

Artikel 19 Rätt att leva självständigt och att delta i samhället

Artikel 20 Personlig rörlighet

Artikel 21 Yttrande- och åsiktsfrihet samt tillgång till information

Artikel 22 Respekt för privatlivet

Artikel 23 Respekt för hem och familj

Artikel 24 Utbildning

Artikel 25 Hälsa

Artikel 26 Habilitering och rehabilitering

Artikel 27 Arbete och sysselsättning

Artikel 28 Tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet

Artikel 29 Deltagande i det politiska och offentliga livet

Artikel 30 Deltagande i kulturliv, rekreation, fritidsverksamhet
och idrott

Artikel 31 Insamling av statistik och information

Artikel 32 Internationellt samarbete

Artikel 33 Nationellt genomförande och övervakning

Artikel 34 Kommittén för rättigheter för personer med
funktionsnedsättning

Artikel 35 Konventionsstaternas rapporter

Artikel 36 Granskning av rapporter

Artikel 37 Samarbete mellan konventionsstaterna och kommittén

Artikel 38 Kommitténs förhållande till andra organ

Artikel 39 Kommitténs rapport

Artikel 40 Konventionsstatskonferensen

Artikel 41 Depositarie

Artikel 42 Undertecknande

Artikel 43 Samtycke till att vara bunden

Artikel 44 Organisationer för regional integration

Artikel 45 Ikraftträdande

Artikel 46 Reservationer

Artikel 47 Ändringar

Artikel 48 Uppsägning

Artikel 49 Tillgängligt format

Artikel 50 Giltiga texter

Kommunal författningssamling för Stockholm

Utgiven av stadsledningskontoret

2015:07

Bilaga.

Instruktion för Stockholms stads Funktionshinderombudsman, FO

Kommunfullmäktiges beslut den 15 juni 2015 (Utl 2015:53)

(Ersätter instruktion för Funktionshinderombudsmannen Dnr 115/2001)

Arbetsuppgifter

1 §

Funktionshinderombudsmannen ska verka för att medborgare med funktionshinder tillförsäkras goda levnadsförhållanden och att de ges samma möjligheter att delta i samhällslivet som andra människor. Funktionshinderombudsmannen ska bevaka funktionshindrades rättigheter samt vid behov initiera förbättringar inom stadens verksamhetsområden. Funktionshinderombudsmannen ska bevaka stadens verksamheter, utgöra ett forum för funktionshindrade samt följa vad som händer i omvärlden.

2 §

Det ansvar för funktionshindrade, som åvilar stadens nämnder och styrelser kvarstår oförändrat. Funktionshinderombudsmannen ska hos nämnder och styrelser initiera förslag till förbättringar. Det ankommer på nämnder och styrelser i enlighet med reglementen, bolagsordningar och stadens riktlinjer att besluta om åtgärder. Ansvaret för uppföljning syftar bla. till att bygga upp rutiner för hantering av uppmärksammade brister och framläggande av förslag till åtgärder. Ansvaret för kvalitetsuppföljning och klagomålshantering åvilar nämnder och styrelser.

Organisatorisk tillhörighet

3 §

Funktionshinderombudsmannen tillhör kommunstyrelsen och är placerad vid stadsledningskontoret.

Forum för funktionshindrade, anhöriga och organisationer

4 §

Funktionshinderombudsmannen ska ge information samt svara för rådgivning och stöd till funktionshindrade, anhöriga och organisationer, nämnder och styrelser samt handläggare och myndigheter. Funktionshinderombudsmannen ska inte handlägga enskilda ärenden och ska inte företräda enskilda medborgare. Funktionshinderombudsmannen har inte befogenhet att överpröva eller ändra av annan myndighet fattat beslut.

Uppföljning och rapportering

5 §

Funktionshinderombudsmannen ska fortlöpande bevaka att lagstiftning, stadens riktlinjer, policydokument och handikapplaner följs samt att nämnder och styrelser upprättar lokala handikapplaner. Uppföljningen ska dokumenteras och redovisas för berörda nämnder och styrelser.

6 §

Funktionshinderombudsmannen ska avge årlig rapport till kommunstyrelsen med redovisning av årets verksamhet, belysning av brister samt redogörelse för förbättringsarbetet.

Omvärldsbevakning**7 §**

Funktionshinderombudsmannen ska utveckla goda samverkansformer med stadens verksamheter samt myndigheter, handikapporganisationer och frivilligorganisationer m.fl. Av stor vikt är att utveckla goda samarbetsformer med den statliga diskrimineringsombudsmannen och andra relevanta statliga myndigheter. Funktionshinderombudsmannen har ett särskilt ansvar för att tydliggöra och informera om det egna respektive andra relevanta statliga myndigheters kompetensområde, inklusive diskrimineringsombudsmannen.

Sekretess**8 §**

Funktionshinderombudsmannen har att följa de sekretessbestämmelser, som är tillämpliga i den egna verksamheten respektive den verksamhet där en uppgift aktualiseras.

Stockholms
stad